

Трач Н. С.

ЄВРОМЕТАФОРИ В МОВЛЕННІ МАС-МЕДІА (УКРАЇНСЬКО-ПОЛЬСЬКІ ПАРАЛЕЛІ НА МАТЕРІАЛІ ВИДАНЬ «УКРАЇНСЬКИЙ ТИЖДЕНЬ» ТА «GAZETA WYBORCZA»)

У статті проаналізовано домінантні метафоричні моделі, котрими описують Європу сучасні українські та польські журналісти й політики. Виявлено, що для українського й польського мовлення ЗМІ найтиповішою і найчастотнішою є антропоморфна модель, проте її лексичне наповнення відрізняється. Проаналізовано інші метафоричні моделі, окреслено перспективи подальшого дослідження.

Ключові слова: метафора, метафорична модель, мова ЗМІ.

На сьогодні для України та Польщі актуальними є політико-економічні питання, пов'язані з ЄС. Очевидно, різним є ступінь цієї актуальності – тоді як Польща вже 10 років є повноправним членом ЄС, Україна перебуває на етапі перемовин про асоціацію з ЄС. Часто обговорювані в ЗМІ процеси євроінтеграції обростають усе новими переносними значеннями. У статті спробуємо висвітлити основні метафоричні моделі, застосовані українськими та польськими журналістами щодо поняття Європа, проаналізувати найтиповіші та найчастотніші з них, виявити спільне та відмінне в українському та польському дискурсах ЗМІ. Актуальність статті полягає в потребі детального дослідження мови ЗМІ, адже процеси, які відбуваються в цій галузі, віддзеркалюють зміни як у структурі мови, складі її лексики, застосуванні словотвірного потенціалу, так і в суспільному мисленні. Матеріалом для дослідження стали публікації у вітчизняному часописі «Український тиждень» (далі – УТ) та польському виданні «Gazeta Wyborcza» (далі – GW) в період від січня до жовтня 2013 р. Методом вибірки було відібрано 52 контексти переносного вживання лексеми Європа (та синонімів Євросоюз, ЄС), з них 32 – українські, 20 – польських.

Теоретичне підґрунтя дослідження становлять праці з когнітивної теорії метафори, згідно з якою метафора – це ментальний конструкт, інструмент мислення. Метафори поширені не тільки в художньому стилі, а й у повсякденному мовленні, соціальній комунікації – виступах політиків, наукових статтях, мові ЗМІ тощо. Автори праці «Метафори, якими ми живемо» Дж. Лакофф та М. Джонсон стверджують, що «звичайна концептуальна система, в межах якої

ми думаємо і діємо, в основі є метафоричною за своєю суттю» [9, с. 3].

Послугуємося терміном «єврометафора», використовуваним, зокрема, у праці А. Мусолфа «Корпус метафор та корпусні метафори» [10, с. 6]. Під цим терміном маємо на увазі метафоризоване вживання поняття *Європа* (та синонімів *Євросоюз, ЄС*) і похідних. Певним чином єврометафори належать до єврожаргону або євромови – міжмовного утворення, лексичну наповненість якого становлять терміни та звороти, що стосуються євроінтеграції. Існують навіть спеціальні онлайн-словники з єврожаргону та довідники для журналістів [1]. Як зазначає В. Єрмоленко, для багатьох європейських понять досі важко знайти український відповідник, оскільки «українці сприймають Європу водночас як надто близьку і надто далеку; як частку української ідентичності й водночас утопічну країну абстрактних цінностей, якості і комфорту» [2, с. 64]. Водночас польська дослідниця А. Зберська-Саваля вказує на те, що «метафори відіграють важливу роль у спробах наповнити значенням нові концепти європолітики» [16, с. 408]. Таким чином, метафори є складниками єврожаргону, наприклад: *спільний європейський дім, політика добросусідства, Європа змінної геометрії* та ін.

За останні десятиліття значно зріс інтерес лінгвістів до дослідження метафоризації та концептуалізації лексеми *Європа*. Описуючи попередньо здійснені дослідження, Н. Онуф виокремлює такі метафоричні моделі: *ЄС як будинок із багатьма кімнатами*, а також *ЄС як рух, ЄС як рівновага чи контейнер* [12]. Останні три моделі детально проаналізовано в праці П. Друлака та Л. Конігової на основі інтерв'ю з

чеськими держслужбовцями. Кожна з моделей відповідає за свою сферу, має свою функцію: «Метафора *контейнер* використовується, коли йдеться про зовнішні дії ЄС або про глибоку інтегровану політику, наприклад монетарну. Метафора *рівновага* вживається для розуміння міжурядових конференцій та слабо інтегрованих сфер, і метафора *рух* дає нам змогу говорити про плинність кордонів ЄС, брак ясності щодо його остаточної форми і квазіперманентні інституційні зміни» [6, с. 3]. Метафоричні моделі мають відповідне лексичне наповнення. Так, за спостереженням науковців, метафора *рівновага* втілюється через лексеми *сім'я, клас, дитячий садок, футбольна команда*; метафора *контейнер* – *будинок, сад, магазин*; метафора *рух* – *будинок на ремонті, патока у воді* [6, с. 7]. Чеські науковці виявляють і нову метафоричну модель – *ЄС як правило*, яка втілюється в таких лексемах – *ігровий майданчик, дитяча гра, конструктор, корабель з екіпажем, оркестр* [6, с. 8].

Дослідник В. де ла Роса аналізує мовлення британської газети «Times» за період 1996 р., виокремлюючи дві основні метафоричні моделі – *ЄС як комерційна інституція* та *ЄС як спільнота* [14]. Доповнює перелік науковець Ю. Лагей – *ЄС як машина, ЄС як предмет, ЄС як рухомий предмет, ЄС як потужний чинник, ЄС як тіло, ЄС як людина* та ін. [8, с. 10–11]. Популярними є й порівняльні студії в цій галузі. Для прикладу, на основі матеріалів двомовного (англійсько-німецького) корпусу газетних текстів за період 1989–2001 рр. EUROMETA А. Мусолф доходить висновку, що найтипівішими моделями є антропоморфні метафори, пов'язані зі сферою *здоров'я-життя-тіло*, а саме: *передчасні пологи, бути в серці Європи, євросклероз, Європа як хвора людина* [10, с. 7], та метафоричні сценарії, пов'язані з темою кохання, сім'ї, батьківства – *ЄС як сім'я* [11, с. 35].

Найновіші дослідження присвячено корпусному підходу до аналізу метафоричного мовлення європейських ЗМІ в період економічної кризи на матеріалі англійської, грецької, італійської, німецької, польської та португальської мов [13]. У деяких дослідженнях детальну увагу приділено метафоричним утворенням, які виникли в період європейської економічної кризи, наприклад *парасолька безпеки* (про урядові заходи з підтримання стабільності євро), та пов'язаним із ними питанням перекладу [15]. До проблем перекладу звертаються й чеські лінгвісти, фіксуючи такі метафори: *двошвид-*

кісна Європа [7, с. 33], *спільний європейський дім* [7, с. 33], *європейська мрія* [7, с. 54–55], *Європа-фортеця* [7, с. 46] та ін.

Я. Прихода на матеріалі української мови здійснила дослідження «Концепт *Європа* в українській публіцистиці: когнітивно-лінгвістичні аспекти». Авторка дисертації зазначає, що «останнє десятиріччя ХХ ст. актуалізувало цей концепт у публіцистичному дискурсі, задекларувало його як ментальний прообраз майбутнього України, як найважливішу сучасну ідеологему» [3, с. 3], таким чином «концепт *Європа* функціонує і як міфологема, і як культурема, і як ідеологема» [3, с. 3]. На основі аналізу широкого матеріалу з періодичних видань Я. Прихода доходить висновку: «У публіцистичному дискурсі найпродуктивнішими архетипами є *Європа-дух, Європа-мрія, Європа-дорога*» [3, с. 16]. Дисертацію було захищено 2005 р., тож аналіз сучасного матеріалу дасть нам змогу зробити висновки, чи залишилися ці метафоричні моделі домінантними чи були витіснені іншими.

У польській науці дослідники висвітлюють питання європейської ідентичності поляків, у зв'язку з цим окреслюють і метафори, вживані в політичному дискурсі. Так, як зазначає П. Чи-хоцький, у період перед вступом Польщі до ЄС активною була метафора *повернення в Європу*. Як слушно зауважує автор: «Цей слоган часто сприймався як контраверсійний, оскільки в ньому приховано думку, що кордони Європи можуть ідентифікуватися з кордонами ЄС, також він непрямо ставить під сумнів європейську ідентичність поляків» [5, с. 265]. Натомість період після вступу Польщі до ЄС означився використанням метафори *шоку входження* [5, с. 269], подальший період – вживанням метафоричних утворень *євроскептик* та *євроентузіаст* [5, с. 269–277], *особисті здобутки, вигода для країни* [5, с. 274].

Дослідниця А. Зберська-Саваля висвітлює концептуалізацію лексеми *Європа* в польському інформаційному просторі за 2003 р. – рік активних перемовин Польщі з ЄС та вступу країни до політичної інституції. У цей період польські журналісти та політики активно використовували такі метафоричні моделі: *Європа як подорож* (відповідно, частотними були й транспортні метафори), *Європа як сім'я* (для прикладу, вступ Польщі до ЄС називали «одруженням із розрахунку»). Дослідниця доходить висновку, що ці метафоричні моделі є складниками більш універсальних – переносного вживання просторових орієнтацій *верх-низ* та *час-тіло-ціле* [16, с. 412–418].

Єврометафори в українському та польському мовленні ЗМІ

Домінантною як для українського, так і польського сучасного мовлення ЗМІ є метафора *Європа як людина*. Як зауважує А. Зберська-Саваля, політичні метафори, що містять персоніфікацію, ґрунтуються на уявленні *держави – це люди* [16, с. 416]. Проте персоніфікація політичної інституції в аналізованих слов'янських мовах відбувається по-різному. В українському варіанті Європа постає як сильна впевнена особистість, котра висуває вимоги, чітко контролює ситуацію, швидко реагує на події та навіть іноді застосовує політичну силу. Водночас Європа дещо знервована і пихата, зарозуміла. Такий образ Європи в українських ЗМІ засвідчують такі метафоричні конструкції: *реакція Європи, Європа може спати спокійно, Євросоюз викручує руки Україні, Європа не буде чекати, Європа не розуміє Україну* та ін. (табл. 1). Дещо негативне зображення Європи пов'язане з поки що (станом на осінь 2013 р.) нерозв'язаним питанням про підписання Угоди

про асоціацію між Україною та ЄС. Українські журналісти рідко зображують слабкі сторони «характеру» Європи, для прикладу – *Європа потребує стратегії* (табл. 1). З цього випливає, що більше акцент припадає саме на зовнішню політику ЄС щодо України в політичному трикутнику ЄС – Україна – Росія, аніж на внутрішні конфлікти та економічну кризу всередині ЄС.

Натомість у польських ЗМІ перед читачем постає зовсім інший образ Європи – розгублена, бідна, розшарпана внутрішніми конфліктами. Польські журналісти змальовують Європу як ослаблену, проігноровану, зневажену, депресивну, спраглу допомоги, співчуття, нових ідей для економічного та духовного відродження. Це реалізовано в таких метафоричних конструкціях: *СОС для Європи!, Європа грузне в економічній стагнації та безробітті, Європа в апатії, Європа як цап-відбувайло, Європа ризикує, Європа крутиться без мети, європейська ідея ледь жива* та ін. Показовим у цьому плані є текст «*Поділись ідеєю з Європою*» – заклик до пересічних читачів брати активну участь у суспільному житті, зокрема через медіа. Сам

Таблиця 1. Представлення метафори *Європа як людина* в «Українському тижні»

Метафоризована конструкція	Контекст	Джерело
<i>Реакція Європи</i>	(1) <i>Реакція Європи</i> на можливий вихід Британії з ЄС: Кемерон відкриває скриньку Пандори.	УТ, 30.09.2013
<i>Європа може спати спокійно</i>	(2) «Мова йде про ефективне використання, і ми шукаємо шляхи, як цього досягти, щоб дати гарантію Європі, що вона буде працювати ефективно, і <i>Європа може спокійно, як кажуть, спати – газ буде</i> ».	УТ, 22.02.2013, з мовлення В. Януковича
<i>Євросоюз викручує руки Україні</i>	(3) 20 вересня Держдума РФ розглянула проект заяви, в якій йдеться, що <i>Євросоюз «викручує руки» Україні</i> та примушує її відмовитися від частини суверенітету й перевести торговельно-економічні зв'язки під контроль Брюсселя.	УТ, 30.09.2013
<i>Європа не буде чекати</i>	(4) На це натякав і профільний Єврокомісар Штефан Фюле, котрий під час лютневого візиту до України дав зрозуміти, що <i>чекати прогресу у сфері демократії аж до самого саміту Європа не буде</i> .	УТ, 03.05.2013
<i>Україна не може знайти спільну мову з Європою</i>	(5) «Якщо ми за 500 років не змогли знайти спільну мову з <i>Європою</i> , навіряд чи ми зможемо зробити це зараз», – пояснив свою позицію Шуфрич.	УТ, 04.09.2013
<i>Україна має переконати Європу у своїй європейськості</i>	(6) Він підтвердив, що Україну погано знають у Європі, і різноманітні семінари, конференції, панельні дискусії на українсько-європейську тематику – потрібна справа, але вони неефективні й часто-густо слугують лише для піару окремих вітчизняних політиків, яким із тих чи тих причин необхідно <i>переконати Європу у своїй європейськості</i> .	УТ, 23.05.2013
<i>Європа потребує стратегії</i>	(7) Зараз або ніколи. <i>Об'єднана Європа потребує спільної безпекової та оборонної стратегії</i> .	УТ, 28.03.2013
<i>Європа не розуміє Україну</i>	(8) <i>Європа має побачити й зрозуміти</i> , що підписує Угоду про асоціацію не з гангстерським «временщиком», а з українським народом. (9) Тож і не доводиться наразі говорити про <i>розуміння Європою</i> питомої української специфіки: незавершений процес творення національної держави, олігархічна модель економіки, російські впливи, недоцільність надмірної уваги до прав національних меншин в умовах, коли дискриміновано українську більшість, штучність «фашистського» питання тощо.	УТ, 31.08.2013, з мовлення Юрія Луценка УТ, 23.05.2013
<i>Європа рекламує себе</i>	(10) Європа взялася рекламувати себе українцям.	УТ, 10.09.2013

заголовок подає Європу як *друга, котрій потрібна допомога* (див. детальніше табл. 2). Таке зображення очевидно пов'язано з тим, що Польща – повноправний член ЄС і на собі відчуває економіко-політичні перипетії. Попри використання метафор, котрі вказують на складний політико-економічний період в ЄС, образ Європи радше позитивний, аніж негативний.

Польські журналісти наголошують радше на духовній кризі Європи, аніж на економічній, що спричинено, ймовірно, традиційно глибокою релігійністю країни:

(15) «I co nas właściwie boli w samym środku Europy, nas, siedzących w ciepłych autach, dojadających i schludnie ubranych? / I що нам, власне, болить у самому осередку Європи, нам, що сиди-

Таблиця 2. Представлення метафори *Європа як людина* у польському виданні “Gazeta Wyborcza”

Польський оригінал	Український переклад
<p>(11) SOS dla Europy! Z roku na rok <i>narody odwracają się od idei europejskiej</i>. Z roku na rok <i>Europa pogrąża się w stagnacji gospodarczej i bezrobociu</i>. Z roku na rok coraz bardziej wątpimy, że <i>Unia Europejska wyzwoli się z apatii i znów zacznie się liczyć na scenie światowej</i>. Czy dlatego, że państwa członkowskie Unii prowadzą niespójną politykę i traktują UE <i>jak kozła ofiarnego?</i> (...)</p> <p>Czas zareagować! Taka <i>ewolucja Unii</i> może spowodować, że przyszłe wybory do europarlamentu wygra antyeuropejska koalicja. Bez natychmiastowego działania <i>Europa ryzykuje</i> powolne znikanie z historii i przeobrażenie się w <i>przedmiot światowych rozgrywek</i>. (...) Jak ożywić jej gospodarkę?</p> <p><i>Podziel się ideą dla Europy! Europa się rozlaży, Europa się dzieli, Europa kręci się bez celu</i>. W oczach coraz bardziej sceptycznej opinii publicznej, <i>Europa, ktora miała chronić ludzi naraża ich na cierpienie</i>. Miała wspierać wzrost gospodarczy, a go <i>dusi</i>. Miała się <i>jednoczyć, a targają nią podziały</i>. (...) Jednak <i>idea europejska jest ciągle żywa</i>, nadzieja nie gaśnie. <i>Europę uratują</i> obywatele kturzy wierzą w jej przyszłość. Dawna <i>Unia pogrążyła się w impasie</i>. Trzeba ją wymyślić na nowo (<i>Podziel się ideą dla Europy!</i>, <i>Gazeta Wyborcza</i>, 16.09.2013).</p>	<p>SOS для Європи! З року в рік <i>народи відвертаються від європейської ідеї</i>. З року в рік <i>Європа грузне в економічній стагнації та безробітті</i>. З року в рік ми все більше сподіваємося, що <i>Європейський Союз вивільниться від апатії і на нього знову зважатимуть на світовій сцені</i>. Чи тому держави-члени ЄС провадять суперечливу політику і тракують ЄС <i>як цапа-відбувайла?</i> (...)</p> <p>Час зреагувати! Така <i>еволюція ЄС</i> може призвести до того, що вибори до Європарламенту виграє антиєвропейська коаліція. Без термінових дій <i>Європа ризикує</i> повільно зникнути з історії і перетворитися на <i>предмет світового розіграшу</i>. (...) Як <i>оживити її економіку?</i></p> <p><i>Поділись ідеєю з Європою! Європа розпадається, Європа ділиться, Європа крутиться без мети</i>. В очах щораз скептичнішої громадської думки <i>Європа, котра мала захищати людей, наражає їх на страждання</i>. Вона мала <i>підтримувати економічне зростання, а натомість його душить</i>. Мала <i>об'єднуватися, а її шарпають поділи</i> (...) Проте <i>європейська ідея це жива</i>, надія не гасне. <i>Європу врятують</i> громадяни, котрі вірять в її майбутнє. <i>Старий ЄС зайшов у глухий кут</i>. Треба його придумати наново (<i>Podziel się ideą dla Europy!</i>, <i>Gazeta Wyborcza</i>, 16.09.2013).</p>

Проте, з другого боку, Європа розумна і розважлива – вона знає, як діяти, вона має певні шанси на економічне «одужання». Актуалізується семантика хвороби, діагнозу, надії на одужання:

(12) *Europa wie*, że im większy rynek, tym większe są szanse Unii na konkurencję w globalnej ekonomii / *Європа знає*, що чим більший ринок, тим більші шанси ЄС на конкуренцію в глобальній економіці (GW, 01.03.2013);

(13) *Europa i inwestorzy wiedzieli*, co mniej więcej wydarzy się w Rzymie za dwa, trzy, cztery miesiące / *Європа та інвестори знали*, що більш-менш відбувається в Римі за два, три, чотири місяці (GW, 27.02.2013);

(14) *Powolne wychodzenie z przewlekłej recesji* – ogłoszone w piątek prognozy gospodarcze Brukseli co do Unii nie są wesołe / *Повільний вихід з тривалої рецесії* – оголошені в п'ятницю економічні прогнози щодо ЄС невеселі (GW, 04.05.2013).

У цьому контексті актуалізується й метафора *серця Європи*. У польському дискурсі серце постає не просто маркером Центральної Європи, а центром почуттів і больових відчуттів.

мо в теплих автомобілях, ситим і охайно вдягненим?» (GW, 19.03.2013).

Отже, в українській пресі метафора *Європа як людина* описана через поняття *влада-сила-характер*, тоді як у польському виданні через поняття *тіло-життя-здоров'я*. І в українських, і в польських ЗМІ образ Європи двоїстий, проте в українському контексті переважають негативні конотації, а в польському – позитивні. Показово те, що ні в українському, ні в польському контексті майже не вживається метафора *Європа як сім'я*, котру, здавалося б, варто очікувати у зв'язку з високою частотністю антропоморфних метафор. Поодинокі вживання в українських ЗМІ радше стосуються мовлення єврочиновників, аніж українських політиків чи журналістів. Для прикладу:

(16) «Україна є частиною європейської сім'ї. Після того як нові угоди наберуть чинності, єдиний економічний простір, який міститиме Євросоюз та країни програми Східного партнерства, повинен розвиватися як наступний етап. Це, безумовно, пожвавить економіку регіону», – відзначив прем'єр Естонії (УТ, 10.09.2013).

Маловживаність цієї метафори в українських ЗМІ можна пояснити широким використанням напівжаргонного *сім'я* в значенні «близьке, переважно олігархічне оточення Президента». Ось як вживає його Ю. Тимошенко в контексті відносин Україна – ЄС:

(17) Разом з тим вона вважає, що “*правляча сім'я*” рано чи пізно займе своє місце в минулому української історії, і тоді Угода про асоціацію «стане надійною основою для розвитку наших відносин з ЄС, а її виконання створить умови для нашої заявки на повноправне членство в Євросоюзі» (УТ, 04.09.2013).

Щодо відсутності метафори *Європа як сім'я* в мовленні польської газети “Gazeta Wyborcza”, то це питання потребує детальнішого дослідження й залучення матеріалів з інших видань. Можна припустити, що ця метафора певною мірою вичерпала себе, оскільки була часто вживаною в період вступу Польщі до ЄС.

Спільною для українського й польського інформаційного простору є метафора *повернення до Європи*. Як уже було зазначено, для поляків ця метафора була особливо актуальною в період перед вступом до ЄС, на сьогодні ж майже втратила свою значущість. Поодинокі випадки вживання (для прикладу заголовки (18) *Samą autostradą Europę nie dogonimy / Тільки автострадою Європу не доженемо* (01.03.2013, GW)) вказують на прагнення країни досягти високих «європейських» стандартів життя.

Натомість для українського контексту метафора *повернення в Європу* на сьогодні гостро актуальна. На це вказує те, що її вживають власне політики, а саме Ю. Тимошенко та Ю. Луценко:

(19) «Момент нашого остаточного *повернення до Європи* сьогодні одночасно і близький, і далекий як ніколи. Близький, тому що наші європейські партнери зробили все, щоб Україна стала частиною Європи і протягнули нам *руку щирої дружби*. Але далекий, тому що ця *рука повисла в повітрі* перед гордовитим і неспотвореним інтелектом *обличчям українського режиму*», – говорить в заяві Тимошенко (УТ, 04.09.2013);

(20) «Вже восени Україна має шанс увійти, а власне – *повернутися – у свій європейський дім*» (УТ, 31.08.2013, з мовлення Юрія Луценка).

У мовленні Ю. Тимошенко бачимо, як поряд із метафорою *повернення до Європи* вживаються антропоморфні – *рука щирої дружби* та *обличчя українського режиму*. Натомість у зверненні Ю. Луценка до молоді актуалізується метафора *Європа як дім*. Цією метафорою часто послуговуються й українські журналісти, зокрема в словосполученнях *вікно можливостей*, *двері можливостей*:

(21) *Брюссель прочиняє Києву двері*. Спочатку – НАТО (УТ, 10.09.2013);

(22) Чи зачиняться «*двері можливостей*» для Києва у Європі на найближче майбутнє, якщо він не виконає умов, висунутих Брюсселем (...)? (УТ, 25.03.2013);

(23) «*Вікно можливостей*» для інтеграції з ЄС зачинять в Україні (УТ, 11.02.2013).

Різновидом метафори *Європа як дім* є метафора *Європа як клуб* – країни ЄС розглядаються як учасники елітного клубу за інтересами, вхід до якого заборонено тим, хто ще не вступив до нього:

(24) По-друге, що деякі *країни були впущені до «клубу»* ще до того, як вони самі могли відповідати іншим його членам (УТ, 10.09.2013).

Таблиця 3. Представлення метафори *шлях до Європи* в «Українському тижні»

Метафоризована конструкція	Контекст	Джерело
<i>Шлях України до Європи</i>	(25) Екс-прем'єр Юлія Тимошенко вважає, що <i>шлях України до Європи</i> на даний момент призупинений через дії української влади на чолі з Президентом країни Віктором Януковичем.	УТ, 04.09.2013
<i>Зближення з Європою</i>	(26) Та подальше <i>зближення з Європою</i> , за експертною думкою EObserver, відтепер буде уповільнене, адже зі вступом до ЄС країна втрачає основний стимул для змін.	УТ, 01.07.2013
	(27) Цивілізаційно Україна <i>ближча</i> до «атлантичної» ідеології своїх західних сусідів, аніж до прокремлівських проєктів у галузі оборони.	УТ, 28.03.2013
	(28) Адже виставляючи себе головним рушієм <i>зближення з Європою</i> , Янукович перебирає можливість формувати цей порядок, лишачи опозиційним партіям (котрі не можуть заперечити подібний курс) «плентатись у хвості подій».	УТ, 02.09.2013
<i>На шляху до ЄС</i>	(29) <i>На шляху до ЄС</i> Хорватія мала здійснити багато вимог, зокрема систему правосуддя та подолати корупцію.	УТ, 01.07.2013
<i>Європейський напрям</i>	(30) Україна зараз стоїть перед вибором – піти або <i>європейським напрямом</i> , або залишитися у сирій зоні небезпеки між Європою та Росією.	УТ, 10.09.2013
<i>Шлях трансформації</i>	(31) В основі складного <i>шляху трансформації</i> європейських безпечних інституцій лежить пошук європейської ідентичності.	УТ, 28.03.2013

У зв'язку з метафорою *повернення до Європи* важливою стає метафора *шлях до Європи*, реалізована в словосполученнях *європейський напрям, шлях трансформації, на шлях до ЄС, зближення з ЄС* тощо (див. детальніше табл. 3).

У зв'язку з метафорою *шлях до Європи* в українському контексті вжито й метафору *залізної завіси* – політичних рішень, котрі є перешкодою на цьому шляху. Натомість у польських ЗМІ ця метафора вживається суто в історичному контексті – стосовно поділу Європи після Другої світової війни. Для порівняння:

(32) «Режим вже четвертий рік зводить між Україною та Європою нову залізну завісу відчуження, насаджуючи в Україні політичне та економічне середньовіччя, яке кричуще суперечить європейським цінностям», – вважає експрем'єр (УТ, 04.09.2013);

(33) Podczas pierwszego edycji festiwalu będzie można m.in. obejrzeć instalację na temat *żelaznej kurtyny* i podziału Europy po II wojnie światowej na dwie strefy wpływu / Під час першої частини фестивалю можна буде між іншим подивитися інсталяцію на тему *залізної завіси* і поділу Європи після Другої світової війни на дві сфери впливу (GW, 21.09.2013).

Натомість у польському контексті метафора *шляху до Європи* вживана стосовно інших країн, для прикладу в заголовку (34) «*Balkany płyną do Europy / Балкани плывуть до Європи*» (GW, 11.01.2013) та под. Польські журналісти застосовують цю метафору й щодо української євроінтеграції. Слід зауважити, що спостереження щодо України переважно скептичні попри те, що Польща офіційно підтримує політику ЄС щодо східного партнерства – інтеграції східноєвропейських країн. Для прикладу:

(35) Angela Merkel, twierdzą jednak, że «bez rozwiązania sprawy Tymoszenko, *Ukraina nie przybliży się w Europie*» / Ангела Меркель стверджує, що «без розв'язання справи Тимошенко *Україна не наблизиться до Європи*» (GW, 20.04.2013);

(36) Kwaśniewski: *Nacisk Europy na Ukrainę musi trwać* / Квасневський: *Натиск Європи на Україну* мусить тривати (GW, 09.01.2013);

(37) Na poziomie politycznym i gospodarczym grozi to odcięciem Ukrainy od Europy / На політичному та економічному рівнях це загрожує *відрізанням України від Європи* (GW, 01.09.2013).

Таким чином, щодо стосунків України та ЄС польські журналісти застосовують воєнну метафору *натиск Європи на Україну* та метафору *Європа як предмет*, а саме: *Європа як географічна карта* – неправильна політика України може

привести до зникнення країни з європейського контексту – «*вирізання її з карти Європи*». Показовим у цьому плані є заголовок (38) «*Tymoszenko pisze do Europy z więzienia / Тимошенко пише до Європи з в'язниці*» (GW, 20.04.2013), де лексема *Європа* багатозначна – це і географічна одиниця, і політична інституція, і певним чином людина-союзник, у якого шукають підтримки.

Лексема *дорога* у польських ЗМІ більше вживана в словосполученнях, пов'язаних із виходом із кризи, наприклад у заголовку (39) «*Razem w Europie – jaką drogą wyjdziemy z kryzysu? / Разом у Європі – якою дорогою вийдемо з кризи?*» (GW, 29.04.2013). У цьому зв'язку в польському контексті виникає й метафора *Європа як транспортний засіб*:

(40) «W walce z kryzysem zadłużenia *wszyscy w Europie płyniemy tą samą łodzią*» – mówił wczoraj szef niemieckiej dyplomacji Guido Westerwelle / «У боротьбі з кризою заборгованості *ми всі в Європі пливемо тим самим човном*», – сказав учора шеф німецької дипломатії Гідо Вестервелле (27.02.2013).

Українські журналісти часто використовують метафоричну модель *Європа як правило*, представлену словосполученнями *балансувати і проводити маятникову дипломатію, європейські майданчики, карта наближення до членства в НАТО, поле для маневру, робити ставку на Європу*. До цієї моделі зараховуємо й використання дієслова *фліртувати* в переносному значенні – «застосовувати хитрість, маніпуляції щодо міжнародних політичних рішень». Таке використання цього дієслова, за логікою, слід віднести до метафоричної моделі *любов-стосунки*, широко вживаної, наприклад, у британській пресі [11]. Проте, оскільки ця модель не є характерною для мовлення журналістів «Українського тижня», зараховуємо використання лексеми *фліртувати* до метафоричної моделі *Європа як правило* на основі спільної семантики – флірт як гра, що має певні правила.

Частотне використання цієї моделі в українських ЗМІ можна пояснити особливістю української політики – декларованою багатовекторністю в зовнішньополітичних відносинах, що часто призводить до використання «політичних маневрів». Як слушно зазначає дослідник політичної лінгвістики А. Чудінов, метафоричні моделі з вихідними понятійними сферами «театр», «цирк», «гра», «пов'язані з акцентуванням несаможитності “акторів”, протиприродності і “несправжності” подій, що відбуваються» [4, с. 37]. Показовим є те, що в мовленні польського часопису ця модель майже відсутня. Поодинокі вкраплення – словосполучення на кшталт «політичний суперник».

Натомість у мовленні польських журналістів використано низку інших метафоричних моделей, невластивих для текстів «Українського тижня». Це такі моделі, як: *Європа як цивілізаційна модель*, *Європа як проект*, *Європа як механізм*, *Європа як охоронець*, *Європа як імперія* та *Європа як мрія* (див. табл. 5).

Більшу розмаїтість метафоричних моделей у польському виданні порівняно з українським часописом можна пояснити тим, що Польща є членом ЄС, а Україна перебуває на довгому шляху євроінтеграції. Відповідно, польські журналісти більше описують Європу зсередини, а українські – ззовні. Це підтверджується й тим фактом,

Таблиця 4. Представлення метафори *Європа як правило* в «Українському тижні»

Метафоризована конструкція	Контекст	Джерело
<i>Європейські майданчики</i>	(41) Українські політики використовують <i>європейські майданчики</i> задля власних вузькокон'юнктурних інтересів.	УТ, 23.05.2013
<i>«Карта» наближення до членства в НАТО</i>	(42) Тримаючи в руках «карту» наближення до членства в НАТО, Україна могла скористатися нею як «козирем» у багатьох «іграх».	УТ, 19.02.2013
<i>Балансувати і проводити маятникову дипломатію</i>	(43) Попри спроби режиму Януковича <i>балансувати і проводити маятникову дипломатію</i> між Брюсселем та Москвою, простір для вибору зменшено до критичного.	УТ, 25.03.2013
<i>Робити ставку на Європу</i>	(44) Між двома «монстрами». Чому Янукович <i>робить ставку на Європу?</i>	УТ, 27.09.2013
<i>Фліртувати</i>	(45) Янукович <i>фліртує</i> зі вступом до Митного союзу, намагаючись переконати Захід ігнорувати погіршення ситуації з демократією і правами людини в Україні.	УТ, 15.01.2013
<i>Поле для маневру</i>	(46) Європейські чиновники поки уникають подібних конкретних оцінок навіть у розмовах «не під запис», очевидно, залишаючи собі <i>поле для маневру</i> .	УТ, 16.05.2013

Таблиця 5. Метафоричні моделі Європи, характерні для мовлення польського видання «Gazeta Wyborcza»

Метафорична модель	Контекст, польський оригінал	Контекст, український переклад	Джерело
<i>Європа як цивілізаційна модель</i>	(47) Zapomnieliśmy, że Europa to model cywilizacyjny – wolność prasy, kultury, stabilność. Co gorsza, Europa nas już nie fascynuje. Brakuje nam wizji przyszłości – myśli.	Ми забули, що <i>Європа</i> – це <i>цивілізаційна модель</i> – свобода преси, культури, стабільність. Що гірше, <i>Європа нас уже не зачаровує</i> . Бракує нам бачення майбутнього, – сказав він.	GW, 11.05.2013
<i>Європа як проект</i>	(48) Za warunek przetrwania «projektu Europa» uznaje się kolejne unie. Uważa się, że unii walutowej nie da się utrzymać bez unii fiskalnej. Do unii fiskalnej potrzeba unii bankowej i unii gospodarczej. A zwyciężeniem tego wszystkiego powinna być unia polityczna.	За умову існування « <i>проекту Європа</i> » визнають сучасний ЄС. Вважають, що валютний союз не протримається без податкового. До податкового союзу потрібним є банківий та економічний. А вінцем того всього має бути політичний союз.	GW, 08.02.2013
<i>Європа як механізм</i> <i>Європа як охоронець</i>	(49) Podczas gdy Francuzi mówią o «intégration solidaire» (integracji solidarnej) i o koncepcji Europy jako o zbiorowym mechanizmie zabezpieczającym przed wstrząsami ekonomicznymi i zagrożeniami społecznymi, Niemcy myślą o Unii Europejskiej jako o ostatecznym strażniku odpowiedzialnego kształtowania polityki.	Тоді як французи говорять про «intégration solidaire» (солідарну інтеграцію) та про <i>концепцію Європи як злагодженого механізму</i> , котрий захищає від усіх економічних зрушень, німці думають про <i>ЄС як про останнього охоронця відповідального провадження політики</i> .	GW, 08.02.2013
<i>Європа як мрія</i>	(50) Rywal Angeli Merkel marzy w Warszawie o lepszej Europie. (51) Przemysłowcy, kłamstwa i wojna. Afrykańskie marzenie o Europie.	Суперник Ангели Меркель <i>мріє у Варшаві про кращу Європу</i> . Африканська <i>мрія про Європу</i> .	GW, 11.05.2013 GW, 04.03.2013
<i>Європа як імперія</i>	(52) Cesarzowa Europy.	<i>Королева Європи</i> .	GW, 27.09.2013, про Ангелу Меркель

що до польських текстів залучено погляд інших націй, зокрема французів та німців, на європейські події. Так, французи бачать Європу як механізм, що має злагоджено діяти в період кризи, а німці трактують Європу як охоронця, відповідального за провадження політики. У діахронному зрізі варто висловити спостереження щодо метафори Європа як мрія. Як було зазначено раніше, Я. Прихода визначала її як одну з домінуючих в українській публіцистиці (за матеріалами до 2005 р.). У сучасному мовленні ЗМІ (на прикладі «Українського тижня» за 2013 р.) така метафорична модель малоактивна, що можна пояснити

ускладненням відносин з ЄС. Натомість ця метафора активно функціонує в польському інформаційному просторі як означення мрії про «кращу Європу» та порівняння Європи з іншими континентами. Загалом, домінуючою і для українського, і для польського мовлення ЗМІ на сучасному етапі є метафоричні моделі Європа як людина, шлях до Європи та ін. У перспективах дослідження – детальний аналіз інших метафоричних моделей, залучення матеріалів різних ЗМІ та порівняння з іншими слов'янськими мовами, дослідження риторики Євромайдану та його зображення в ЗМІ.

Джерела ілюстративного матеріалу

1. «Український тиждень»
2. “Gazeta Wyborcza” за січень – жовтень 2013 р.

Список літератури

1. Довідник журналіста. Висвітлення відносин між ЄС і сусідніми країнами-партнерами [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.enpi-info.eu/files/interview/journalist%20UKR3.pdf> (дата звернення: 06.11.2013). – Назва з екрана.
2. Єрмоленко В. «Євромова» та її українська версія: нові слова й нові об'єкти / В. Єрмоленко // Україна модерна. – 2010. – № 5 (16). – С. 63–86.
3. Прихода Я. В. Концепт Європа в українській публіцистиці: когнітивно-лінгвістичні аспекти: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філ. наук: спец. 10.01.08 «Журналістика» / Ярослава Василівна Прихода. – Л., 2005. – 20 с.
4. Чудинов А. Россия в метафорическом зеркале: когнитивное исследование политической метафоры (1991–2000) / А. Чудинов. – Екатеринбург, 2001. – 238 с.
5. Cichocki P. Polish Attitudes towards the European Union / P. Cichocki // Przegląd Zachodni. – 2011. – No. 3. – P. 265–277.
6. Drulák P. Figuring Out Europe: EU Metaphors in the Heads of Czech Civil Servants [Електронний ресурс] / P. Drulák, L. Königová. – Режим доступу: http://www.google.com.ua/url?sa=t&ret=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&ved=0CCwQFjAA&url=http%3A%2F%2Fwww.ceesaconf.ut.ee%2Fforb.aw%2Fclass%3Dfile%2Faction%3Dpreview%2Fid%3D164443%2Fdrulak_konigova.DOC&ei=4A16Usp3LMrL4AS_poCgBA&usq=AFQjCNH-t8UCdOjb0SxmS1vjUKazqYIcQ&sig2=wN3sf7RWrdRKHn80vOaSCQ&bv=bv.55980276.d.bGE (дата звернення: 06.11.2013). – Назва з екрана.
7. Dvorák P. Translating Metaphors within Political Discourse: The Case of EU. Master's Diploma Thesis / P. Dvorák. – Prague: Masaryk University, 2011. – 76 p.
8. Lahej J. Metaphors in Natural Language. An Application of Conceptual Theory to a Corpus of Journalistic Texts [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.academia.edu/1983582/Metaphors_in_natural_language_An_application_of_Conceptual_Metaphor_Theory_to_a_corpus_of_journalistic_texts (дата звернення: 06.11.2013). – Назва з екрана.
9. Lakoff G. Metaphors We Live by / G. Lakoff, Johnson M. – Chicago: University of Chicago Press, 1980. – 276 p.
10. Musolff A. Metaphor Scenarios in Public Discourse / A. Musolff // Metaphor and Symbol, 21(1). – Lawrence Erlbaum Associates, Inc., 2006. – P. 23–38.
11. Musolff A. Metaphor Corpora and Corporeal Metaphors / A. Musolff [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.dur.ac.uk/resources/mlac/german/resources/Metacorpora.pdf> (дата звернення: 06.11.2013). – Назва з екрана.
12. Onuf N. Polemics: Fitting Metaphors – The Case of the European Union // Perspectives. – Vol. 18. – No. 1. – P. 63–76.
13. Philip G. Corpus-Based Approaches to Figurative Language. Metaphor and Austerity. A Corpus Linguistics 2013 Workshop. Workshop Companion / G. Philip, J. Barnden, M. Lee, R. Moon, A. Wallington, C. Shank (Eds.). – University of Birmingham, United Kingdom, 2013. – 46 p.
14. Rosa da la V. M. The Contradictory Meaning of the European Union in time of Crisis (the BSE Issue): a Business or a Community? / V. M. da la Rosa // RESLA, 17–18 (2004–2005). – P. 175–186.
15. Schöffner C. Finding space under the umbrella: The Euro crisis, metaphors, and translation / C. Schöffner // The Journal of Specialised Translation. – Issue 17. – January, 2012. – P. 250–270.
16. Zbierska-Sawala A. The Conceptualisation of the European Union in Polish Public Discourse, 2002–2003 // Journal of Multilingual and Multicultural Development. – No. 25. – P. 408–423.

N. Trach

EUROMETAPHORS IN MASS-MEDIA LANGUAGE (UKRAINIAN-POLISH PARALELS ON THE MATERIALS OF “UKRAJINSKY TYZH DEN” AND “GAZETA WYBORCZA”)

The article examines dominant metaphorical models that contemporary Ukrainian and Polish journalists and politicians use to describe Europe. It is revealed that the most typical and the most frequently used for both Ukrainian and Polish mass-media is anthropomorphic model, hence lexical representation differs. Other metaphorical models are analyzed. Perspectives of further research are highlighted.

Keywords: metaphor, metaphorical model, mass-media language.

Матеріал надійшов 02.10.2013